

Το μορφολογικό μαρκάρισμα του πληθυντικού των ουσιαστικών στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ), μία πρώτη προσέγγιση.*

Βασιλική Ζαχαροπούλου, Κλήμης Αντζακας & Δημήτρης Παπαζαχαρίου
Πανεπιστήμιο Πατρών

vasiazacharopoulou@gmail.com, k.antzakas@upatras.gr, papaz@upatras.gr

Abstract

In this paper, we offer the first description of the basic plural marking strategies of nouns in Greek Sign Language (GSL). More specifically, based on filmed narratives of deaf informants within Greece, we analyze the basic patterns of plural marking, namely reduplication and zero marking, using ELAN.

Keywords: plural of nouns, reduplication, zero marking, numeral incorporation, Greek Sign Language (GSL)

1 Εισαγωγή

Η ΕΝΓ είναι η φυσική γλώσσα της κοινότητας των Ελλήνων Κωφών και δεν αποτελεί προϊόν κατασκευής αφού έχει αναπτυχθεί αυθόρμητα μέσα από τη συνάθροιση και ανάγκη επικοινωνίας των Κωφών. Μάλιστα οι διάφορες έρευνες που έγιναν και γίνονται σε διάφορες νοηματικές γλώσσες¹ σε όλο τον κόσμο, επιβεβαιώνουν συνεχώς τις παράλληλες δομές και συμπεριφορές των νοηματικών γλωσσών με τις ομιλούμενες γλώσσες. Μέχρι σήμερα η ΕΝΓ, δεν έχει καταγραφεί συστηματικά ενώ δεν έχει γίνει καμία μελέτη που να αναφέρεται στις στρατηγικές/τεχνικές μορφολογικού μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ονοματικών νοημάτων.

2 Στρατηγικές μορφολογικού μαρκαρίσματος του πληθυντικού στις ΝΓς

Όλες οι φυσικές γλώσσες, ομιλούμενες και νοηματικές διαθέτουν ποικίλες στρατηγικές μαρκαρίσματος προκειμένου να διαφοροποιήσουν την μία οντότητα από τις πολλές. Συχνά μάλιστα ο ενικός αποτελεί τον μη μαρκαρισμένο τύπο από τον οποίο σχηματίζεται ο πληθυντικός ύστερα από συγκεκριμένες μορφολογικές διαδικασίες, όπως για παράδειγμα την προσφύματοποίηση (affixation), την εσωτερική αλλαγή θέματος (stem internal change), τον αναδιπλασιασμό (reduplication) ή το μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα (zero marking).

Διάφορες μελέτες σ' ένα πλήθος νοηματικών γλωσσών έχουν δείξει πως μπορούν να υπάρχουν ποικίλες στρατηγικές μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ονοματικών νοημάτων. Ωστόσο, δύο βασικές στρατηγικές που απαντώνται στην πλειοψηφία των ΝΓ είναι α) ο αναδιπλασιασμός (reduplication) και β) το μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα (zero marking).

* Η παρούσα έρευνα έγινε στα πλαίσια του προγράμματος «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΩ» που υλοποιείται στα πλαίσια της πράξης «Ενιαία Δράση Κρατικών Ενισχύσεων Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης & Καινοτομίας «ΕΡΕΥΝΩ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΩ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΩ» του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑνΕΚ)», ΕΣΠΑ 2014 – 2020 που χρηματοδοτείται από την ΕΥΔΕ ΕΤΑΚ με ΚΩΔ:Τ1ΕΔΚ-02469 και Φ.Κ.:80463.

¹ Εν συντομία ΝΓς

Πιο αναλυτικά, ο αναδιπλασιασμός (reduplication), η επανάληψη δηλαδή του νοήματος (λέξης) στο χώρο, απαντάται μεταξύ άλλων στην DGS- Γερμανική Νοηματική Γλώσσα (Steinbach 2006·2012), στην BSL – Βρετανική Νοηματική Γλώσσα (Sutton- Spence and Woll 1999), στην ASL-Αμερικάνικη Νοηματική Γλώσσα (Valli and Lucas 1992), στην LIS – Ιταλική Νοηματική Γλώσσα (Pizzuto and Corazza 1996) και στην NGT- Ολλανδική Νοηματική Γλώσσα (Nijhof and Zwitserlood 1999). Ωστόσο, όπως επισημαίνουν αρκετοί μελετητές, ο αναδιπλασιασμός (reduplication) καθορίζεται από τις φωνολογικές ιδιότητες του νοήματος², όπως το είδος της κίνησης αλλά και της τοποθεσίας του.

Όσον αφορά τη δεύτερη στρατηγική μαρκαρίσματος, δηλαδή στο μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα (zero marking), δεν εμφανίζεται κάποια διάκριση μεταξύ του νοήματος του ενικού και του νοήματος του πληθυντικού κι έτσι το ονοματικό νόημα μπορεί να μεταφραστεί είτε ως ενικός είτε ως πληθυντικός. Η ακριβής μετάφραση εξαρτάται, είτε από το περιεχόμενο στο οποίο εμφανίζεται το νόημα, είτε από την συνεμφάνιση του νοήματος με κάποιο αριθμητικό (numeral), ποσοδείκτη (quantifier) ή περιληπτικό νόημα (collective sign) (Steinbach 2006·2012).

3 Μεθοδολογία

Η παρουσίαση και ανάλυση των στρατηγικών μορφολογικού μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ονοματικών νοημάτων στην ΕΝΓ έχει βασιστεί σε βιντεοσκοπημένες διηγήσεις κωφών πληροφορητών. Πιο συγκεκριμένα, τα δεδομένα μας αποτελούνται από βιντεοσκοπημένες ιστορίες στην ΕΝΓ και πρόκειται για υλικό αξιολόγησης των εξετάσεων επάρκειας γλωσσομάθειας της ΕΝΓ. Κάποια ακόμη βίντεο προέρχονται από ελεύθερο υλικό το οποίο υπάρχει διαθέσιμο στο διαδίκτυο και προέρχεται από υλικό διδακτικής σχολών ΕΝΓ της Πάτρας. Το υλικό μας συμπληρώνεται από τη συμμετοχική παρατήρηση σε κοινότητα κωφών και σε σχολή νοηματικής στην Πάτρα.

Για την ανάλυση και επεξεργασία του γλωσσικού υλικού χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα ELAN 5.7 (EUDICO Linguistic Annotator).

Το σύστημα κωδικοποίησης περιλάμβανε μια περιγραφή του νοήματος με βάση τα διακριτά στοιχεία που συνθέτουν τις μορφολογικές μονάδες της νοηματικής και γι' αυτό το λόγο ονομάζονται και 'φωνολογικά' χαρακτηριστικά, όπως η χρήση του ενός ή των δύο χεριών ή ο χώρος του νοηματισμού. Επίσης γίνεται χαρακτηρισμός της στρατηγικής του μαρκαρίσματος που χρησιμοποιείται, δηλαδή εάν το νόημα μαρκάρεται με αναδιπλασιασμό ή με μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα.

Το συνολικό υλικό το οποίο συγκεντρώθηκε ήταν συνολικής διάρκειας 2 ωρών και 15 λεπτών.

4 Αποτελέσματα

Κατά την ανάλυση του υλικού διαπιστώθηκε η συστηματική ύπαρξη και των δύο στρατηγικών μορφολογικού μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ονοματικών

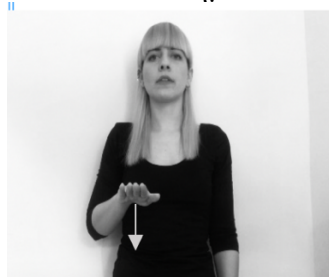
² Είναι απαραίτητο εδώ να διευκρινίσουμε πως οι μορφολογικές μονάδες της νοηματικής, τα νοήματα, απαρτίζονται από διακριτά στοιχεία, όπως η χειρομορφή, η κίνηση, η τοποθεσία (Stokoe 1960), ο προσανατολισμός της παλάμης ή των δαχτύλων και τα μη χειρимиκά στοιχεία (non manual features) του νοήματος, τα οποία αποτελούν μέρος της φωνολογίας του νοήματος και αποτελούν τις φωνολογικές μονάδες/τεμάχια.

νοημάτων στην ΕΝΓ, δηλαδή ο αναδιπλασιασμός (reduplication) και το μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα (zero marking).

4.1 Φωνολογικά χαρακτηριστικά νοήματος

Η επιλογή του κατάλληλου τρόπου/στρατηγικής φαίνεται να σχετίζεται όπως και στην περίπτωση άλλων νοηματικών γλωσσών με τα φωνολογικά χαρακτηριστικά του νοήματος³. Αναλυτικότερα, στην ΕΝΓ τα φωνολογικά αυτά χαρακτηριστικά του ονοματικού νοήματος αφορούν την τοποθεσία στην οποία διαμορφώνεται το νόημα αλλά και την κίνηση που διαθέτει.

Όσον αφορά την τοποθεσία, το ονοματικό νόημα μπορεί να διαμορφώνεται είτε στον ουδέτερο χώρο⁴ χωρίς επαφή με το σώμα του νοηματιστή όπως π.χ. στην εικόνα 1 το νόημα ΠΑΙΔΙ, είτε έχοντας επαφή με το σώμα του νοηματιστή όπως π.χ. στην εικόνα 2 το νόημα ΓΥΝΑΙΚΑ.

Εικόνα 1: ΠΑΙΔΙ

Εικόνα 2: ΓΥΝΑΙΚΑ

Ενώ όσον αφορά το φωνολογικό χαρακτηριστικό της κίνησης το ονοματικό νόημα μπορεί είτε να έχει εγγενή απλή κίνηση (inherent simple movement), δηλαδή να σχηματίζεται χωρίς επανάληψη ή χωρίς επαφή των χεριών μεταξύ τους όπως π.χ. το νόημα ΠΑΙΔΙ⁵ στην εικόνα 1, είτε να έχει εγγενή πολύπλοκη κίνηση (inherent complex movement), δηλαδή να σχηματίζεται με επαναλαμβανόμενες, εναλλακτικές ή κυκλικές κινήσεις όπως π.χ. νόημα ΠΟΔΗΛΑΤΟ⁶ στην εικόνα 3.

Εικόνα 3: ΠΟΔΗΛΑΤΟ

³ Εδώ αξίζει να επισημάνουμε πως και στις ομιλούμενες γλώσσες η πραγμάτωση του πληθυντικού αρκετές φορές εξαρτάται από τα φωνολογικά χαρακτηριστικά της βάσης του θέματος του ουσιαστικού, όπως στην περίπτωση της αγγλικής όπου το επίθημα του πληθυντικού αφομοιώνεται με το (-ηχηρό) χαρακτηριστικό του προηγούμενου φωνήματος π.χ. /cat/ + /z/ -> [cats].

⁴ Σε ένα νόημα η χειρομορφή μπορεί να τοποθετείται στο χώρο μπροστά από το νοηματιστή (ουδέτερος χώρος – neutral space) ή επάνω στο σώμα του (Johnston and Schembri 2007:90).

⁵ Το νόημα ΠΑΙΔΙ σχηματίζεται με το ένα χέρι στον ουδέτερο χώρο νοηματισμού, να διαμορφώνει την χειρομορφή- Β με προσανατολισμό παλάμης προς τα κάτω, κάνοντας μία μεμονωμένη κίνηση προς τα κάτω.

⁶ Το νόημα ΠΟΔΗΛΑΤΟ σχηματίζεται στον ουδέτερο χώρο με τα δύο χέρια να διαμορφώνουν την χειρομορφή κατά την οποία τα δάχτυλα βρίσκονται κλειστά σε σχήμα γροθιάς και επιτελούν εναλλακτική κυκλική κίνηση.

4.2 Αναδιπλασιασμός

Κατά την ανάλυση λοιπόν του υλικού μας διαπιστώσαμε πως τα ονοματικά νοήματα που σχηματίζουν τον πληθυντικό τους με αναδιπλασιασμό (reduplication)⁷, δηλαδή επανάληψη ολόκληρου του νοήματος, είναι τα νοήματα που πραγματώνονται στον ουδέτερο χώρο, χωρίς να έχουν επαφή με το σώμα του νοηματιστή και διαθέτουν απλή κίνηση (simple movement). Εδώ είναι σημαντικό να αναφερθούμε στα δύο είδη αναδιπλασιασμού που εντοπίστηκαν στο υλικό μας. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήσαμε πως υπήρχαν νοήματα που πραγματώνονταν στον ουδέτερο χώρο, διαμόρφωναν δύο ή τρεις επαναλήψεις του νοήματος σε διαφορετικές τοποθεσίες και κινούνταν πλευρικά, αυτό το είδος αναδιπλασιασμού ονομάζεται πλευρικός αναδιπλασιασμός (sideward reduplication). Ωστόσο, παρατηρήθηκαν και ορισμένα νοήματα τα οποία διαμορφώνονταν στον ουδέτερο χώρο, ωστόσο οι επαναλήψεις του νοήματος γίνονταν στον ίδιο τόπο άρθρωσης, αυτό το είδος αναδιπλασιασμού ονομάζεται απλός αναδιπλασιασμός (simple reduplication).

4.2.1 Πλευρικός Αναδιπλασιασμός (sideward reduplication)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πλευρικού αναδιπλασιασμού είναι το νόημα ΠΑΙΔΙ το οποίο όπως φαίνεται στην εικόνα 4 διαμορφώνεται με το ένα χέρι να διαμορφώνει την χειρομορφή- B⁸ στον ουδέτερο χώρο, διαθέτει απλή κίνηση και επαναλαμβάνεται πλευρικά στον ουδέτερο χώρο σχηματίζοντας τον πληθυντικό του νοήματος, δηλαδή ΠΑΙΔΙΑ.

Ανάλογα παραδείγματα νοημάτων που εμφανίστηκαν επίσης στα δεδομένα μας, διαθέτουν τα ίδια φωνολογικά χαρακτηριστικά με το νόημα ΠΑΙΔΙ και μαρκάρουν τον πληθυντικό τους μέσω του πλευρικού αναδιπλασιασμού είναι επίσης τα νοήματα ΣΠΙΤΙ, ΟΜΠΡΕΛΑ, Η/Υ, ΣΥΜΒΑΣΗ κτλ. Εδώ να επισημάνουμε πως τα νοήματα ΣΠΙΤΙ, ΟΜΠΡΕΛΑ, Η/Υ, ΣΥΜΒΑΣΗ, διαφοροποιούνται από το νόημα ΠΑΙΔΙ μόνο ως προς το ότι διαμορφώνονται και με τα δύο χέρια όπως π.χ. εικόνα 5 στο παράδειγμα ΣΠΙΤΙΑ. Ωστόσο, όπως φαίνεται δεν δημιουργείται κάποιο πρόβλημα στο μαρκάρισμα των ονοματικών αυτών νοημάτων με πλευρικό αναδιπλασιασμό, πιθανόν γιατί και τα δύο χέρια στο νόημα διαμορφώνουν απλές αμαρκάριστες χειρομορφές⁹.

⁷ Εδώ είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε τους όρους «επανάληψη» (repetition) και «αναδιπλασιασμός» (reduplication). Σύμφωνα με την Wilbur (2005:596) ο όρος επανάληψη (repetition) γενικά είναι εγγενές χαρακτηριστικό του νοήματος, συνήθως πρόκειται για μία επανάληψη του νοήματος, επανάληψη η οποία δεν προσδίδει κάποια επιπλέον σημασία στο νόημα ενώ ο μορφοσυντακτικός αναδιπλασιασμός (reduplication) αποτελείται από δύο τουλάχιστον επαναλήψεις του νοήματος και εξυπηρετεί γραμματικές λειτουργίες. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούμε τον όρο «αναδιπλασιασμός» (reduplication) και όχι τον όρο «επανάληψη» (repetition) για να αναφερθούμε στην γραμματική δήλωση του πληθυντικού αριθμού.

⁸ Η χειρομορφή- B (handshape-B) διαμορφώνεται με όλα τα δάχτυλα να βρίσκονται σε έκταση και να είναι μεταξύ τους ενωμένα.

⁹ Οι Baker and Cokely (1980:82) όρισαν τις αμαρκάριστες χειρομορφές (unmarked handshapes) ως τις χειρομορφές που είναι «φυσικές», «βασικές» κι «εύκολες» στον σχηματισμό. Η Brentari (1998) κι άλλοι μελετητές υποστηρίζουν πως οι αμαρκάριστες χειρομορφές εμφανίζονται σε όλες σχεδόν τις ΝΓ.

Εικόνα 4: ΠΑΙΔΙ>+>+
 μτφ. «παιδιά»

Εικόνα 5: ΣΠΙΤΙ>+>+
 μτφ. «σπίτια»

4.2.2 Απλός Αναδιπλασιασμός (*simple reduplication*)

Όπως ήδη προαναφέραμε ορισμένα νοήματα στο υλικό μας παρουσίασαν απλό αναδιπλασιασμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το νόημα ΗΜΕΡΑ (εικόνα 6), το οποίο στον ενικό του διαμορφώνεται με το ένα χέρι να σχηματίζει την χειρομορφή-1¹⁰ στον ουδέτερο χώρο, διαθέτει απλή κίνηση και κινείται μία φορά πάνω-κάτω. Αναλυτικότερα, όταν το νόημα επαναλαμβάνεται πολλαπλές φορές στον ίδιο τόπο άρθρωσης του, σχηματίζει τον πληθυντικό του μέσω του απλού αναδιπλασιασμού, δηλαδή ΗΜΕΡΕΣ (εικόνα 7). Ανάλογα παραδείγματα νοημάτων που εμφανίστηκαν επίσης στα δεδομένα μας, διαθέτουν τα ίδια φωνολογικά χαρακτηριστικά με το νόημα ΗΜΕΡΑ και μαρκάρουν τον πληθυντικό τους μέσω του απλού αναδιπλασιασμού είναι επίσης τα νοήματα ΘΕΜΑ, ΠΤΥΧΙΟ, ΝΙΚΗ, ΦΟΡΑ, ΖΩΝΗ, ΛΕΞΗ κτλ,

Εικόνα 6: ΗΜΕΡΑ

¹⁰ Η χειρομορφή-1 (handshape-1) σχηματίζεται με τον δείκτη τεντωμένο και τα υπόλοιπα δάχτυλα κλειστά σε σχήμα γροθιάς.

**Εικόνα 7: ΗΜΕΡΑ+++
μτφ. «ημέρες»**

Επιπλέον, στα δεδομένα μας δεν υπήρχε συστηματικότητα όσον αφορά τον αριθμό των επαναλήψεων κατά τον αναδιπλασιασμό είτε απλό είτε πλευρικό, καθώς ορισμένοι νοηματιστές επαναλάμβαναν το ονοματικό νόημα δυο φορές ενώ άλλοι τρεις. Η έλλειψη αυτής της συστηματικότητας έχει παρατηρηθεί και σε άλλες νοηματικές γλώσσες. Κάποιοι από τους παράγοντες που ευθύνονται για την έλλειψη αυτής της συστηματικότητας είναι η ταχύτητα νοηματισμού και η στιλιστική ποικιλία μεταξύ των νοηματιστών.

4.2.3 Αναδιπλασιασμός αναφορικού

Επιπλέον στα δεδομένα μας διαπιστώσαμε πως υπάρχουν και ορισμένα νοήματα που δεν αναδιπλασιάζουν το ίδιο το νόημα, αλλά το αναφορικό του. Το αναφορικό αυτό μπορεί να είναι ένας ταξινομητής. Σ' αυτή την περίπτωση ο ταξινομητής είναι αυτός που αναδιπλασιάζεται. Εδώ να αναφέρουμε πως οι ταξινομητές είναι χειρομορφές που συνήθως χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το μέγεθος, το σχήμα, το βάθος ή ακόμη και την υφή κάποιου αντικειμένου. Επίσης έχουν την δυνατότητα να απεικονίζουν και την τοποθεσία του αντικειμένου στο χώρο (Baker and Cokely 1980). Έτσι λοιπόν νοήματα όπως το ΠΟΔΗΛΑΤΟ (εικόνα 8), μπορούν να διαμορφώνουν τον τύπο του πληθυντικού τους μέσα από τον αναδιπλασιασμό της χειρομορφής ενός ταξινομητή σχήματος και μεγέθους (size and shape specifier – SASS)¹¹ (Quer et al 2017: 253).

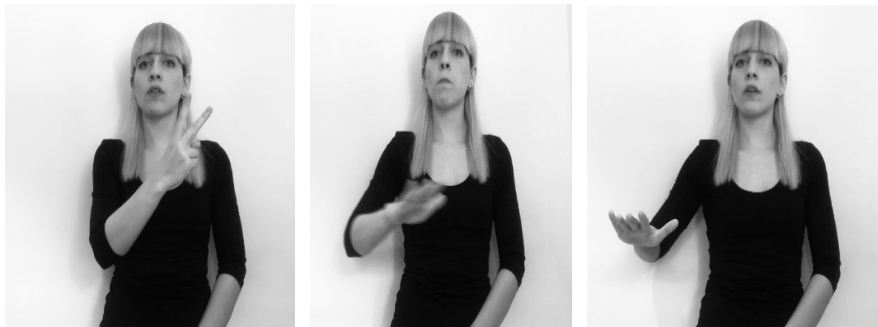
**Εικόνα 8: ΠΟΔΗΛΑΤΟ ΤΑΞ όχημα>+>+
μτφ. «ποδήλατα στη σειρά το ένα δίπλα στο άλλο»**

¹¹ Οι ταξινομητές σχήματος και μεγέθους (SASS) έχουν χειρομορφή που δηλώνει οπτικά/ γεωμετρικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών στα οποία αναφέρονται. Αρκετοί ερευνητές έχουν προτείνει διάφορα μοντέλα κατηγοριοποίησης των ταξινομητών των Νοηματικών Γλωσσών, μεταξύ άλλων οι Supalla (1986), Engberg-Pedersen (1993) κ.α.

Παρατηρούμε πως στο παράδειγμα της εικόνας 8, χρησιμοποιείται αρχικά το νόημα του ποδηλάτου, το οποίο σχηματίζεται με τα δύο χέρια να διαμορφώνουν την χειρομορφή που σχηματίζεται με τα δάχτυλα να βρίσκονται ενωμένα σε σχήμα γροθιάς και να επιτελούν εναλλακτική κυκλική κίνηση. Έπειτα ένας ταξινομητής σχήματος και μεγέθους (size and shape specifier – SASS) που συνήθως χρησιμοποιείται για τα οχήματα. Ο ταξινομητής διαμορφώνεται με την χειρομορφή-3 που σχηματίζεται με τον αντίχειρα, τον δείκτη και τον μέσο σε έκταση και τα υπόλοιπα δάχτυλα κλειστά στο εσωτερικό της παλάμης. Μέσα από τον πλευρικό αναδιπλασιασμό της χειρομορφής-3 του ταξινομητή μαρκάρεται η πληθυντικότητα του ονοματικού νοήματος ενώ δίνεται ένα ακόμη σημασιολογικό χαρακτηριστικό το οποίο αφορά τον τρόπο με τον οποίο είναι τοποθετημένα τα ποδήλατα στο χώρο.

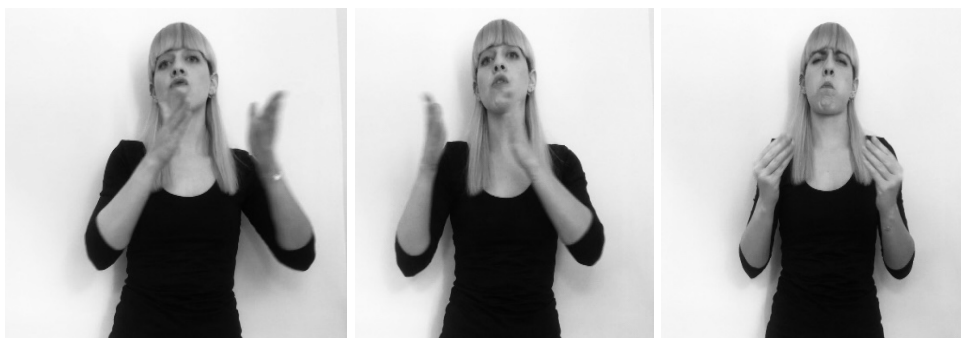
4.2.4. Αναδιπλασιασμός νοήματος μαζί με τη χρήση ποσοδείκτη ή αριθμητικού

Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο για την ΕΝΓ είναι πως σε αντίθεση με άλλες νοηματικές γλώσσες επιτρέπει την εμφάνιση αριθμητικού ή ποσοδείκτη με τα ονοματικά νοήματα που μαρκάρουν τον πληθυντικό τους μέσω του αναδιπλασιασμού. Στο παράδειγμα της εικόνας 9, ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΑ, το αριθμητικό ΔΥΟ και το ονοματικό νόημα ΠΑΙΔΙΑ έχουν σχέση συμφωνίας, αφού όταν έχουμε παρουσία αριθμητικού και το ονοματικό νόημα μπαίνει σε πληθυντικό αριθμό, εφόσον αναδιπλασιάζεται πλευρικά.

Εικόνα 9: ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΑ>+
μτφ. «δύο παιδιά»

Το ίδιο συμβαίνει και στο παράδειγμα ΔΩΜΑΤΙΑ ΠΟΛΛΑ όπου το ονοματικό νόημα ΔΩΜΑΤΙΑ και ο ποσοδείκτης ΠΟΛΛΑ βρίσκονται σε σχέση συμφωνίας αφού το ονοματικό νόημα ΔΩΜΑΤΙΑ εμφανίζει πληθυντικό αριθμό, εφόσον αναδιπλασιάζεται πλευρικά κι έπειτα ακολουθεί ο ποσοδείκτης.

Εικόνα 10: ΔΩΜΑΤΙΟ>+>+ ΠΟΛΛΑ
μτφ. «πολλά δωμάτια»

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στο παράδειγμα, 15 ΦΟΡΕΣ όπου το αριθμητικό 15 και το ονοματικό νόημα ΦΟΡΕΣ¹² έχουν σχέση συμφωνίας, αφού όταν έχουμε παρουσία αριθμητικού και το ονοματικό νόημα εμφανίζει πληθυντικό αριθμό εφόσον παρουσιάζει απλό αναδιπλασιασμό. Τα δεδομένα αυτά για την ΕΝΓ έρχονται σε αντίθεση με δεδομένα άλλων νοηματικών γλωσσών όπως για παράδειγμα την Γερμανική νοηματική γλώσσα (DGS), όπου όπως επισημαίνει ο Steinbach (2012:120), η παρουσία του αριθμητικού ή ποσοδείκτη ακυρώνει τον πλευρικό ή απλό αναδιπλασιασμό αφού το νόημα παραμένει στην αμαρκάριστη μορφή του.

**Εικόνα 11: 15 ΦΟΡΑ+++
μτφ. «15 φορές»**

4.3 Μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα

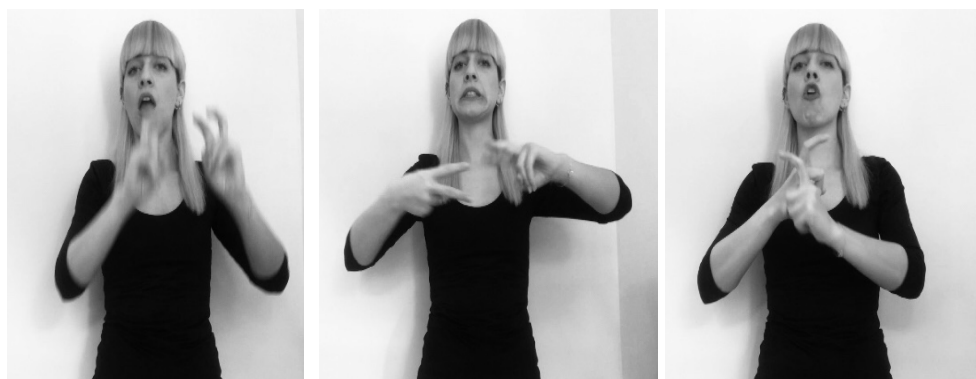
Ακόμη, στα δεδομένα μας διαπιστώσαμε πως ορισμένα ονοματικά νοήματα δεν μπορούν να σχηματίσουν τον πληθυντικό τους μέσω του αναδιπλασιασμού. Αυτά λοιπόν τα νοήματα σχηματίζουν τον πληθυντικό τους μέσω του μηδενικού μορφολογικού μαρκάρισματος (zero marking). Στο μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα (zero marking) δεν εμφανίζεται κάποια διάκριση μεταξύ του νοήματος του ενικού και του νοήματος του πληθυντικού κι έτσι το ονοματικό νόημα μπορεί να μεταφραστεί είτε ως ενικός είτε ως πληθυντικός.

Τα ονοματικά νοήματα λοιπόν που παρουσιάζουν μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα διαπιστώσαμε πως είναι αυτά που διαθέτουν εγγενή πολύπλοκη κίνηση (inherent complex movement) αλλά και τα νοήματα που έχουν επαφή με το σώμα του νοηματιστή. Τα νοήματα αυτά συνήθως παίρνουν την ερμηνεία του πληθυντικού είτε από το περιεχόμενο της πρότασης, είτε με τη χρήση ενός ποσοδείκτη, είτε με τη χρήση ενός αριθμητικού, είτε τέλος με τη χρήση ενός περιληπτικού νοήματος (collective sign).

¹² Το ονοματικό νόημα ΦΟΡΑ διαμορφώνεται με το κυρίαρχο χέρι του νοηματιστή να σχηματίζει την χειρομορφή-1 και το μη κυρίαρχο χέρι να σχηματίζει την χειρομορφή-B. Το κυρίαρχο χέρι επιτελεί μία μεμονωμένη κίνηση που αρχίζει από την άκρη των δακτύλων του μη κυρίαρχου χεριού προς το εσωτερικό της παλάμης και προς το σώμα του νοηματιστή. Όταν το ονοματικό νόημα βρίσκεται σε πληθυντικό αριθμό (δηλ. ΦΟΡΕΣ) το κυρίαρχο χέρι που διαμορφώνει την χειρομορφή-1 επιτελεί περισσότερες από μία κινήσεις δηλαδή αναδιπλασιάζεται στον τόπο άρθρωσής του (απλός αναδιπλασιασμός).

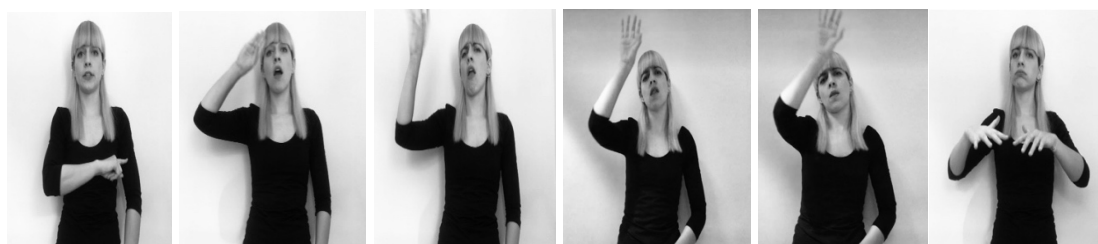
4.3.1 Μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα κι ερμηνεία πληθυντικού από το περικείμενο

Πιο αναλυτικά, το νόημα ΚΟΚΚΑΛΟ/Α είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα νοήματος που πραγματώνεται στον ουδέτερο χώρο χωρίς επαφή με το σώμα του νοηματιστή και διαθέτει εγγενή πολύπλοκη κίνηση. Αναλυτικότερα, το νόημα ΚΟΚΚΑΛΟ/Α σχηματίζεται με τα δύο χέρια να σχηματίζουν τη χειρομορφή που διαμορφώνεται με όλα τα δάχτυλα κλειστά και το δείκτη ανοιχτό και λυγισμένο. Τα χέρια ακουμπούν το ένα το άλλο και διαθέτουν εγγενή επαναληπτική κίνηση. Στο παράδειγμα της εικόνας 12, το νόημα είναι μηδενικά μαρκαρισμένο ως προς τον πληθυντικό του και η ερμηνεία του πληθυντικού συνάγεται από το περικείμενο της πρότασης.

Εικόνα 12: ΕΡΕΥΝΑ DNA ΚΟΚΚΑΛ-Θ
μτφ. «έρευνα DNA στα κόκκαλα»

Επιπλέον, το νόημα ΓΙΑΤΡΟΣ/ΟΙ που είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα νοήματος που έχει επαφή με το σώμα του νοηματιστή, παρουσιάζει μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα πληθυντικού. Αναλυτικότερα, το νόημα ΓΙΑΤΡΟΣ/ΟΙ σχηματίζεται με το ένα χέρι να διαμορφώνει την χειρομορφή-1 η οποία ακουμπά στο μπράτσο του νοηματιστή και έχει περιστροφική κίνηση. Και σ' αυτή την περίπτωση το νόημα ΓΙΑΤΡΟΙ του πληθυντικού προκύπτει από το περικείμενο, όπως διαπιστώνεται στο παράδειγμα της εικόνας 13.

Εικόνα 13: ΓΙΑΤΡ-Θ ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΞΩ ΧΩΡΑ>+>+ ΤΑΞ-ΕΡΧΟΜΑΙ
μτφ. Έρχονται γιατροί από την Αμερική αλλά και από άλλες χώρες του εξωτερικού.

Κάποια ακόμη νοήματα που εμφανίστηκαν στα δεδομένα μας να έχουν επαφή με το σώμα του νοηματιστή και να πραγματώνουν το μόρφημα του πληθυντικού με μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα είναι ακόμη τα νοήματα ΓΥΝΑΙΚΑ/ΕΣ, ΑΝΔΡΑΣ/ΕΣ, ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΟΙ, ΖΩΟ/Α, ΑΡΚΟΥΔΑ/ΕΣ, ΡΟΥΧΟ/Α κ.α. Να τονίσουμε εδώ πως σ' αυτά τα νοήματα που υπάρχει επαφή με το σώμα του νοηματιστή, το είδος της κίνησης απλή ή πολύπλοκη δεν διαδραματίζει κάποιον ρόλο.

4.3.2 Μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα κι ερμηνεία πληθυντικού με τη χρήση ποσοδείκτη.

Ακόμη, στα δεδομένα μας διαπιστώσαμε πως ονοματικά νοήματα όπως το νόημα ΑΝΔΡΑΣ/ΕΣ¹³ που είναι νόημα που σχηματίζεται έχοντας επαφή με το σώμα του νοηματιστή και είναι μηδενικά μαρκαρισμένο ως προς την πληθυντικότητα, μπορεί να παίρνει την ερμηνεία του πληθυντικού μέσω του ποσοδείκτη (ΠΟΛΛΟΙ) που έπεται του ουσιαστικού όπως άλλωστε φαίνεται και στο παράδειγμα της εικόνας 14.

Εικόνα 14: ΑΝΔΡ-Ø ΠΟΛΛΟΙ
μτφ. πολλοί άνδρες

4.3.3 Μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα κι ερμηνεία πληθυντικού με χρήση αριθμητικού.

Ανάλογη είναι και η περίπτωση του παραδείγματος της εικόνας 15, ΣΚΥΛΙ/Α ΤΡΙΑ, όπου το ονοματικό νόημα ΣΚΥΛΙ/Α, που διαμορφώνεται με τα δύο χέρια του νοηματιστή να σχηματίζουν την ίδια χειρομορφή που θέλει τα δάκτυλα ανοικτά και ελαφρώς λυγισμένα, να έχουν εγγενή εσωτερική επαναλαμβανόμενη κίνηση· είναι μηδενικά μαρκαρισμένο ως προς τον πληθυντικό του και παίρνει την ερμηνεία του πληθυντικού μέσω του αριθμητικού ΤΡΙΑ που έπεται.

Εικόνα 15: ΣΚΥΛ-Ø ΤΡΙΑ
μτφ. τρία σκυλιά

¹³ Το ονοματικό νόημα ΑΝΔΡΑΣ/ΕΣ διαμορφώνεται με τη χειρομορφή που σχηματίζεται με τον αντίχειρα και τον δείκτη να βρίσκονται σε επαφή και να διαθέτουν εσωτερική κίνηση ενώ τα υπόλοιπα δάκτυλα είναι κλειστά. Η χειρομορφή τοποθετείται στο πρόσωπο πάνω από τα χείλη του νοηματιστή.

4.3.4 Μηδενικό μορφολογικό μαρκάρισμα κι ερμηνεία πληθυντικού με χρήση περιληπτικού νοήματος.

Επιπλέον, στα δεδομένα μας εμφανίστηκαν και κάποια νοήματα που είτε διαμορφώνονταν με πολύπλοκη κίνηση είτε πραγματώνονταν έχοντας επαφή με το σώμα του νοηματιστή, τα οποία ήταν μηδενικά μαρκαρισμένα ως προς τον πληθυντικό και η σημασία του πληθυντικού τους πρόκυπτε από τη χρήση ενός περιληπτικού νοήματος (collective sign). Το νόημα αυτό είναι το νόημα «ΟΜΑΔΑ» όπως φαίνεται και στα παραδείγματα από τα δεδομένα μας που ακολουθούν:

Πιο συγκεκριμένα, το ονοματικό νόημα ΑΝΔΡΑΣ/ΕΣ που διαμορφώνεται έχοντας επαφή με το σώμα του νοηματιστή και είναι μηδενικά μαρκαρισμένο ως προς τον πληθυντικό, παίρνει την ερμηνεία του πληθυντικού μέσα από τη χρήση του περιληπτικού νοήματος ΟΜΑΔΑ που το ακολουθεί.

Εικόνα 16: ΑΝΔΡ-Θ ΟΜΑΔΑ
μτφ. μία ομάδα ανδρών

Είναι σημαντικό επίσης να αναφέρουμε πως το περιληπτικό νόημα στα δεδομένα μας, χρησιμοποιήθηκε κυρίως έπειτα από έμπνηχα ονοματικά νοήματα όπως π.χ. ΑΝΔΡΕΣ ΟΜΑΔΑ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΟΜΑΔΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΟΜΑΔΑ, ΠΡΟΣΩΠΑ ΟΜΑΔΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΟΜΑΔΑ, ΖΩΑ ΟΜΑΔΑ κτλ.

4.4 Επιπρόσθετες στρατηγικές μαρκάρισματος

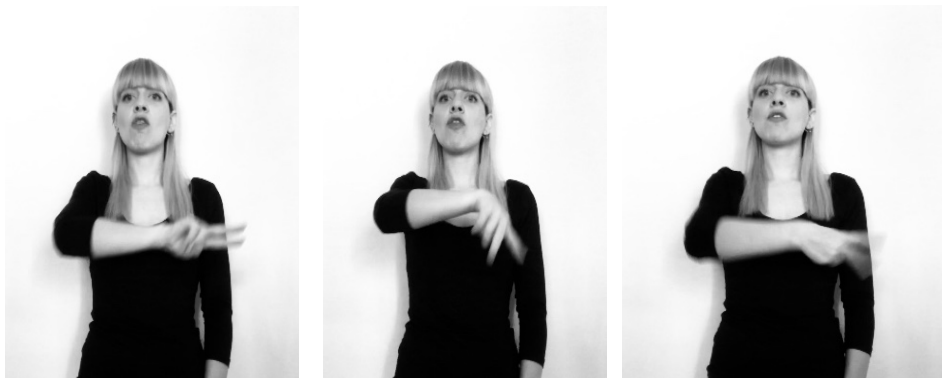
4.4.1 Ενσωμάτωση αριθμητικού (numeral incorporation)

Παρατηρήθηκε επίσης πως ο πληθυντικός ορισμένων ονοματικών νοημάτων μπορεί να διαμορφωθεί και με κάποιες επιπρόσθετες στρατηγικές οι οποίες έχουν επίσης διαπιστωθεί σε αρκετές νοηματικές γλώσσες.

Πιο αναλυτικά, διαπιστώσαμε και ονοματικά νοήματα τα οποία είναι μαρκαρισμένα ως προς τον πληθυντικό έχοντας **ενσωματωμένο το αριθμητικό στο νόημα (numeral incorporation)**. Χαρακτηριστικά τέτοια νοήματα είναι τα ΔΥΟ ΩΡΕΣ, ΤΡΕΙΣ ΩΡΕΣ, ΔΥΟ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ, ΤΡΕΙΣ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ, ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ, ΤΡΕΙΣ ΦΟΡΕΣ κ.α. Ανάλογα νοήματα με ενσωματωμένο το αριθμητικό νόημα έχουν διαπιστωθεί στις περισσότερες ΝΓς ενώ όπως επισημαίνεται από διάφορους μελετητές (Steinbach 2012), αυτά τα νοήματα είναι συνήθως νοήματα χρονικών εκφράσεων, στοιχείο το οποίο διαπιστώνεται και στην ΕΝΓ.

Στα νοήματα αυτά όπως το ονοματικό νόημα ΔΥΟ ΩΡΕΣ της ΕΝΓ, όπως παρατηρούν και οι Liddell and Johnston (2003) κατά τη μελέτη των αντίστοιχων

νοημάτων στην ASL, το νόημα αποτελείται από δυο μορφήματα. Το ένα μόρφημα έχει συγκεκριμένη κίνηση, τοποθεσία, χειρομορφή, προσανατολισμό και μη χειρμικά στοιχεία και σημαίνει ΩΡΑ, ενώ το άλλο μόρφημα είναι η χειρομορφή και έχει την σημασία του αριθμού των ωρών. Όταν τα δύο αυτά μορφήματα εκφέρονται μαζί ταυτόχρονα, η σημασία του ονοματικού νοήματος είναι ΔΥΟ ΩΡΕΣ. Αυτά τα αριθμητικά μορφήματα είναι δεσμευμένα μορφήματα, καθώς πρέπει να πραγματώνονται πάντοτε με άλλα μορφήματα. Στο παράδειγμα της εικόνας 17, ΔΥΟ ΩΡΕΣ, η χειρομορφή του αριθμητικού δεν μπορεί να εμφανιστεί μόνη της αλλά χρειάζεται και την υπόλοιπη τεμαχιακή δομή που περιλαμβάνει την τοποθεσία, την κίνηση, τον προσανατολισμό και τα μη χειρμικά στοιχεία του μορφήματος ΩΡΑ. Εδώ είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η χειρομορφή για το νόημα ΩΡΑ μπορεί να ενσωματώνει το αριθμητικό για τους αριθμούς 1 έως 10, για τους αριθμούς από το 11 και μετά το αριθμητικό νοηματίζεται ξεχωριστά από το νόημα ΩΡΑ.

Εικόνα 17: {ΔΥΟ}{ΩΡΑ-1Χ}
μτφ. 2 ώρες

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη σκοπό της έχει να διερευνήσει και να κωδικοποιήσει τις στρατηγικές μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ουσιαστικών στην ΕΝΓ συγκρίνοντας αναλύσεις βιντεοσκοπημένων διηγήσεων κωφών πληροφορητών. Ύστερα από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκαν τα εξής:

- Στην ΕΝΓ η στρατηγική μαρκαρίσματος που θα χρησιμοποιηθεί για το σχηματισμό των ονοματικών νοημάτων εξαρτάται κυρίως από τα φωνολογικά χαρακτηριστικά του ονοματικού νοήματος.
- Στην ΕΝΓ τα ονοματικά νοήματα που διαθέτουν απλή κίνηση και πραγματώνονται στον ουδέτερο χώρο διαμορφώνουν τον πληθυντικό τους μέσω του αναδιπλασιασμού (reduplication).
- Στην ΕΝΓ παρατηρήθηκαν δύο τύποι αναδιπλασιασμού, ο απλός και ο πλευρικός, ανάλογα με το αν τα νοήματα αναδιπλασιάζονται στον ίδιο τόπο άρθρωσης ή πλευρικά.
- Στην ΕΝΓ διαπιστώθηκε επίσης, πως ορισμένα νοήματα μπορούν να σχηματίζουν τον πληθυντικό τους και με τον αναδιπλασιασμό του αναφορικού τους, δηλαδή με τη χρήση της χειρομορφής ενός ταξινομητή.
- Στην ΕΝΓ σε αντίθεση με άλλες νοηματικές γλώσσες επιτρέπεται η εμφάνιση αριθμητικού ή ποσοδείκτη με τα ονοματικά νοήματα που μαρκάρουν τον πληθυντικό τους μέσω του αναδιπλασιασμού, απλού ή πλευρικού.

- Στην ΕΝΓ διαπιστώθηκε επίσης πως τα νοήματα που εμφανίζουν πολύπλοκη κίνηση ή πραγματώνονται επάνω στο σώμα του νοηματιστή σχηματίζουν τον πληθυντικό τους μέσω του μηδενικού μορφολογικού μαρκαρίσματος (zero marking).
- Στην ΕΝΓ η ακριβής ερμηνεία του πληθυντικού των νοημάτων που σχηματίζουν τον πληθυντικό τους μέσω του μηδενικού μορφολογικού μαρκαρίσματος εξαρτάται είτε από το περικείμενο στο οποίο εμφανίζεται το νόημα, είτε από την συνεμφάνιση του νοήματος με κάποιο αριθμητικό (numeral), ποσοδείκτη (quantifier) ή περιληπτικό νόημα (collective sign).
- Τέλος, στην ΕΝΓ παρατηρήθηκαν επίσης και κάποια ονοματικά νοήματα τα οποία είναι μαρκαρισμένα ως προς τον πληθυντικό τους έχοντας ενσωματωμένο το αριθμητικό στο νόημα (numeral incorporation).

Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη προσπάθεια περιγραφής των στρατηγικών μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ονοματικών νοημάτων στην ΕΝΓ. Μελλοντικά, θα ήταν χρήσιμη μια περαιτέρω ανάλυση των στρατηγικών μαρκαρίσματος του πληθυντικού των ουσιαστικών που θα περιλάμβανε και συσχετισμό τους με τα υπόλοιπα στοιχεία της πρότασης στο επίπεδο της συντακτικής δομής.

Βιβλιογραφία

- Baker-Shenk, Charlotte., and Dennis Cokely. 1980. *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture*. Silver Spring, Md.: T. J. Brentari, Diane. 1998. *A Prosodic Model of Sign Language Phonology*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Engberg-Pedersen, Elisabeth. 1993. *Space in Danish Sign Language. The semantics and morphosyntax of the use of space in a visual language*. Hamburg: Signum Verlag.
- Johnston, Trevor., and Schembri, Adam. 2007. *Australian Sign Language: An Introduction to Sign Language Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Josep Quer, Carlo Cecchetto, Caterina Donati, Carlo Geraci, Meltem Kelepir, Roland Pfau, and Markus Steinbach. 2017. *A Guide to Sign Language Grammar Writing: SignGram Blueprint*. Berlin/Boston. De Gruyter Mouton
- Liddell, Scott K. 2003. *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nijhof, Sibylla., and Inge Zwitserlood. 1999. "Pluralization in Sign Language of the Netherlands (NGT)." Στο Don, J. and T. Sanders (επιμ.), *OTS Yearbook 1998-1999*, 58- 78. Utrecht: UiL OTS.
- Pfau, Roland., and Steinbach, Markus. 2006. "Pluralization in Sign and in Speech: A Cross-modal Typological Study." *Linguistic Typology* 10, 135-182.
- Pizzuto, Elena., and Corazza, Serena. 1996. "Noun Morphology in Italian Sign Language." *Lingua* 98, 169-196.
- Steinbach, Markus. 2012. "Plurality". Στο R. Pfau, M. Steinbach & B. Woll (επιμ.), *Sign Language: An International Handbook*, 112-136. Berlin: De Gruyter Mouton
- Stokoe, William. C. 1960. *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf (Vol.8)*. Silver Spring: Linstok Press

- Supalla, Ted. 1986. "The classifier system in American Sign Language." Στο C. Craig (επιμ.), *Noun classes and categorization*, 181–214. Amsterdam: John Benjamins.
- Sutton-Spence, Rachel., and Woll, Bencie. 1999. *The Linguistics of British Sign Language: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Valli, Clayton., and Lucas, Ceil. 1992. *Linguistics of American Sign Language: An Introduction*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Wilbur, Ronnie. 2005. "A reanalysis of reduplication in American Sign Language." Στο Hurch (επιμ.), *Studies on reduplication*, 595– 623. Berlin: Mouton de Gruyter.